

7. World Peace Game foundation. URL: <https://worldpeacegame.org/>

Олександра САВІНОВА

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ СКЛАДНИХ ІСТОРИЧНИХ ТЕМ: МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Викладання історії в закладах загальної середньої освіти є потужним інструментом формування світогляду учнів, оскільки не обмежується простим вивченням фактів, а становить складний процес інтелектуального та морально-духовного розвитку особистості. Через глибокий аналіз минулого школярі навчаються критично мислити, осмислювати причинно-наслідкові зв'язки суспільних явищ, розуміти складність людських відносин і соціальних процесів.

Уроки історії допомагають учням сформувати власну систему цінностей, розвинути здатність до емпатії, усвідомити культурне розмаїття світу. Розуміння школярами витоків сучасних соціально-політичних проблем, формування активної громадянської позиції базується на з'ясуванні ними історичної перспективи розвитку країн світу та усвідомленні особистої відповідальності за трансформації в сучасному глобалізованому суспільстві.

Також уроки історії в школі відіграють визначальну роль у реалізації ідей педагогіки миру: вони формують у школярів критичне мислення, здатність до глибокого розуміння історичних конфліктів, розвивають емпатію та толерантність. Вивчення історичних подій спонукає учнів до усвідомлення руйнівних наслідків війн, аналізу причини суспільних протистоянь, розпізнанню маніпуляцій та пропаганди. Такі уроки допомагають подолати стереотипи, формують повагу до різних культур, сприяють розумінню цінності мирного співіснування та розвивають навички ненасильницького вирішення конфліктів, перетворюючи учнівську молодь на свідомих та відповідальних творців миру.

Проте, зміст цієї освітньої галузі включає і складні історичні теми, які вимагають від учителя високого рівня професійної майстерності, глибокої емоційної зрілості, толерантності та неупередженості. Використання цифрових технологій при викладанні складних історичних тем надає вчителю потужні інструменти для глибокого та інтерактивного вивчення матеріалу, урізноманітнення освітнього процесу та підвищення мотивації учнів.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема вивчалася за такими напрямками: викладання історії в системі загальної середньої освіти К. Баханов, В. Власов, Н. Гупан, П. Мороз, О. Пометун, Г. Фрейман, Н. Чубур та ін.; використання цифрових технологій на уроках історії;

Л. Богдановська, О. Гевко, Т. Іванова, Н. Ічанська, Н. Кінд-Войтюк, С. Марченко, В. Михайлюк та ін.; створення інтерактивних навчальних матеріалів для освітнього процесу зі шкільного курсу історії А. Гриценко, І. Лаврова, О. Коваленко, Л. Козлова, О. Сараєва, Т. Ткаченко та ін..

Мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей створення інтерактивних цифрових навчальних матеріалів для вивчення складних історичних тем з навчального предмету «Історія України» для учнів 7 класу.

Аналіз Державного стандарту базової загальної середньої освіти України (2020 р.) [2], Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021 р.) [7], підручників та навчальних посібників з курсу «Історія України» для учнів 7 класу основної школи показує, що зміст навчального предмету охоплює період вітчизняної історії від середини VI століття до кінця XV століття. Цей період припадає на добу становлення українських земель у складі різних держав, зокрема Великого князівства Литовського, Польського королівства та формування козацтва. Учні мають можливість глибше зрозуміти складні процеси етнічного, соціального, культурного розвитку українських земель у цей непростий історичний період, простежити витoki української державності, особливості міжетнічних відносин та передумови майбутніх визвольних змагань. Вважаємо, що програма курсу спрямована не лише на засвоєння фактологічного матеріалу учнями основної школи, але й на виховання поваги до культурної спадщини, розуміння складності та неоднозначності історичних процесів, розвиток толерантності та поваги до різних культур і традицій.

Важливим для нашого дослідження є питання ключових факторів, які визначають складність окремих тем з історії для засвоєння учнями. Аналіз наукових праць В. Михайлюк [5] та О. Пометун [6] показує, що вчені, передусім, виокремлюють психолого-вікові фактори: емоційно-психологічне сприйняття матеріалу учнями підліткового віку, рівень розвитку абстрактного мислення, здатність сприймати складні причинно-наслідкові зв'язки історичних подій.

Потрібно зазначити, що значна частина тем з історії України містить травматичні сторінки: історичні конфлікти, періоди окупацій, репресій, боротьби за незалежність. Такі теми вимагають особливо делікатного підходу, оскільки можуть викликати потужний емоційний резонанс у дітей. Додаткову складність становлять теми, що торкаються сучасних суспільно-політичних процесів, потребують розуміння складних історичних трансформацій та національної пам'яті. Тому успішність вивчення таких тем значною мірою залежить від професійної майстерності вчителя, його здатності зацікавити учнів, створити позитивну атмосферу для сприйняття складного історичного матеріалу.

Важливим фактором, на наш погляд, є змістова складність історичного матеріалу: теми з курсу «Історія України» для учнів 7 класу часто містять багато складних понять і термінів, потребують розуміння широкого історичного контексту та взаємозв'язків між різними історичними процесами [7]. Значну складність викликають теми, що мають альтернативні історичні інтерпретації, містять суперечливі оцінки подій, вимагають усвідомлення багатоаспектності історичного розвитку. Учні відчують труднощі у сприйманні великих обсягів інформації, їм важко простежувати складні хронологічні ланцюги, розуміти передумови та наслідки історичних подій.

До таких тем доцільно віднести: «Політичний устрій, військо, культура Кримського ханства» (необхідність розуміння особливостей державного управління, військової організації та культурних традицій, що суттєво відрізняються від звичних для учнів європейських моделей), «Люблінська унія 1569 року та її вплив на розвиток українських земель» (необхідність розуміння складних політичних процесів, причинно-наслідкових зв'язків та довготривалих наслідків цієї події для різних верств населення), «Церковне життя. Берестейська церковна унія 1596 року» (необхідність розуміння релігійних понять, церковної ієрархії та складних міжконфесійних відносин, що може бути важким для учнів цього віку) [7]. Тому при викладанні цих тем учителю важливо демонструвати багатогранність історичних процесів, показувати різні перспективи та контексти, заохочувати учнів до аналізу різноманітних історичних джерел. Доцільним для ефективного засвоєння навчальної інформації з таких тем є використання цифрових технологій.

Аналіз наукових праць А. Гриценко [1], Н. Ічанської [3], В. Михайлюк [5] показує, що цифрові технології дозволяють перетворити історію з абстрактної науки в захоплюючу, інтерактивну подорож у минуле, де учні стають активними дослідниками, а не пасивними слухачами. Мультимедійні презентації, інтерактивні часові лінії, віртуальні екскурсії, історичні симуляційні ігри, QR-код мандрівки, онлайн-архіви, доповнена реальність, картографічні сервіси надають унікальну можливість унаочнити історичні події, занурити школярів у контекст епохи та простежити складні суспільні процеси.

Цифрові технології уможливають проведення дослідницьких проєктів, порівняльний аналіз різних історичних джерел, організацію віртуальних екскурсій музеями та історичними місцями, а також створення колаборативних освітніх просторів, де учні можуть спільно опрацьовувати та інтерпретувати історичні матеріали, розвиваючи критичне мислення та навички цифрової грамотності [1]. На нашу думку, важливою перевагою є також можливість індивідуалізації навчального процесу, адаптації матеріалу під індивідуальні освітні потреби та пізнавальні здібності кожного учня.

Також актуальним використання цифрових технологій робить і те що: по-перше, сучасні учні народилися в цифрову епоху, і для них природним є отримання інформації з гаджетів, а не з книг; по-друге, інтернет має майже необмежений доступ до низки історичних джерел, що дає можливість глибше досліджувати різні історичні теми; по-третє, цифрові технології надають можливість інтерактивного навчання, дозволяючи створювати динамічні, інтерактивні матеріали, які залучають учнів до активної участі в навчальному процесі.

Важливим для нашого дослідження є визначення сутності поняття «інтерактивні навчальні матеріали». На основі змістовно-порівняльного аналізу наукових досліджень [1; 3; 5; 6] «інтерактивні матеріали на уроках історії» ми розглядаємо як спеціально розроблені навчальні засоби та ресурси, що забезпечують активну, діалогічну взаємодію учнів з навчальним контентом, сприяють глибшому розумінню історичних процесів через безпосередню участь школярів у пізнавальній діяльності.

Різниця між цифровими технологіями та інтерактивними матеріалами на уроках історії полягає у ступені та характері взаємодії учня з навчальним контентом. Як показує теоретичний аналіз наукових досліджень А. Гриценко [1] та В. Михайлюк [5], цифрові технології є ширшим поняттям і включають технічні засоби та програмне забезпечення, які можуть використовуватися пасивно (демонстрація, перегляд). Інтерактивні матеріали передбачають включення учня в процес пізнання завдяки можливості впливати на зміст, швидкість та траєкторію вивчення історичної інформації, а також самостійно приймати рішення, розв'язувати історичні завдання та моделювати альтернативні сценарії подій. Це забезпечує не просто технічну підтримку навчання, а й суб'єктну позицію школяра в освітньому процесі. Зауважимо, що важливою перевагою інтерактивних матеріалів є їхня здатність створювати емоційний зв'язок між учнями та історичними подіями.

Дослідження показує, що найпоширенішими інтерактивними навчальними матеріалами, що полегшують процес засвоєння учнями складних тем зі шкільного курсу історії є електронні презентації, мультимедійні додатки, віртуальні екскурсії, історичні реконструкції, інтерактивні карти, навчальні ігри, онлайн-симуляції та web-квести.

Аналіз наукових праць [1; 3; 4; 5; 6] дозволяє стверджувати, що методика створення інтерактивних матеріалів з курсу «Історія України» для учнів 7 класу передбачає комплексний підхід, що включає: *по-перше*, чітке педагогічне проєктування; *по-друге*, врахування вікових особливостей учнів; *по-третє*, врахування дидактичних цілей вивчення складної історичної теми; *по-четверте*, послідовну розробку контенту з дотриманням принципів науковості, достовірності та доступності історичної інформації.

Основними етапами такої методики є: 1) аналіз навчальних цілей та очікуваних результатів, 2) відбір релевантного історичного матеріалу, 3) структурування контенту з урахуванням принципів проблемності та когнітивної новизни, 4) розробка системи пізнавальних завдань, які спонукають учнів до активної дослідницької діяльності, критичного мислення та самостійного конструювання історичного знання, 5) підготовка різноманітного інструментарію для взаємодії (віртуальні симуляції, інтерактивні карти, мультимедійні презентації, історичні реконструкції), 6) створення механізмів зворотного зв'язку та оцінювання навчальних досягнень школярів.

Із сучасних інтерактивних матеріалів засвоєння навчальної інформації на уроках «Історії України» в 7 класах доцільно використовувати віртуальні екскурсії як інтерактивну форму подання навчальної інформації, яка створює ілюзію присутності в реальному або віртуальному просторі. За допомогою спеціальних програмних засобів учні можуть вільно переміщатися у віртуальному просторі, оглядати об'єкти з різних ракурсів, отримувати додаткову інформацію про них [4].

Наприклад, це можуть бути віртуальні екскурсії до історичних пам'яток періоду XIV-XVI ст.: Луцького замку, Хотинської фортеці, Кам'янець-Подільського замку, Олеського замку, Острозької академії, Софійського собору в Києві, Генуезької фортеці в Судаку, Бахчисарайського палацу. Такі віртуальні екскурсії дозволяють учням візуально ознайомитися з архітектурними особливостями середньовічних споруд, краще зрозуміти побут та культуру різних верств населення того часу та підвищити мотивацію до вивчення історії України через інтерактивну взаємодію з історичними пам'ятками.

Наведемо практичний приклад створення інтерактивного навчального матеріалу з курсу «Історія України» для учнів 7 класу, а саме використання 3D технологій для *віртуальної екскурсії «Стародавній Київ»*. Структура віртуальної екскурсії являє собою комплексний освітній продукт мультимедійної методичної діяльності вчителя, що складається з чотирьох основних компонентів.

Перший компонент охоплює технічне забезпечення, необхідне для проведення віртуальної екскурсії. Воно включає базове обладнання: ноутбук або комп'ютер, мультимедійну дошку та стабільне підключення до мережі інтернет, що забезпечує технічну основу для якісного проведення віртуальної екскурсії.

Другий компонент стосується особливостей навігації у віртуальному просторі. Учні отримують можливість оглядати локації з кутом огляду 360 градусів, що створює ефект повного занурення в історичне середовище. Додатково повинна бути передбачена функція переміщення між різними інтерактивними точками, що дозволяє вільно досліджувати віртуальний простір стародавнього Києва.

Третій компонент передбачає виконання учнями дослідницьких завдань. У процесі віртуальної екскурсії школярі знайомляться з архітектурними особливостями та визначними пам'ятками стародавнього Києва, що дозволяє перетворити пасивний перегляд на активне дослідження історичної спадщини міста. Наведемо приклади таких дослідницьких завдань:

- «архітектурний детектив»: під час віртуального огляду Софійського собору учні мають знайти та описати три характерні елементи візантійського архітектурного стилю (наприклад, купола, аркади, мозаїки), пояснюючи їх призначення та символічне значення;

- «порівняльний аналіз»: учні досліджують зовнішній вигляд Золотих воріт, порівнюючи їх сучасну реконструкцію з історичними описами та малюнками. Завдання передбачає визначення оборонних елементів споруди та пояснення їх функціонального призначення у системі захисту середньовічного Києва;

- «віртуальний реставратор»: при огляді інтер'єру Софійського собору учні мають визначити та замалювати (або описати) три найбільш збережені фрески чи мозаїки, пояснюючи їх історичне та культурне значення для розуміння життя Київської Русі.

Четвертий компонент визначає очікувані освітні результати від проведення віртуальної екскурсії. Вони включають емоційне занурення учнів в історичну епоху, розвиток їхнього просторового мислення та підвищення загальної мотивації до вивчення історії. Тривалість екскурсії становить 20-30 хвилин, що є оптимальним часом для утримання уваги учнів та досягнення запланованих освітніх цілей.

Отже, віртуальні екскурсії є ефективним інтерактивним навчальним матеріалом для візуалізації історичних подій та інтерактивної взаємодії з історичними об'єктами, що поглиблюють розуміння історичних процесів та розвивають в учнів навички аналізу історичних віртуальних джерел.

Таким чином, методика створення інтерактивних матеріалів з курсу «Історія України» для учнів 7 класу базується на врахуванні вікових особливостей учнів, складності історичного матеріалу та технічних можливостей навчального закладу. Ключовими елементами успішного впровадження інтерактивних матеріалів є чітке структурування навчального контенту, розробка різнорівневих дослідницьких завдань та забезпечення активної взаємодії учнів з історичним матеріалом.

Список використаних джерел

1. Гриценко А. Теоретичні основи використання мультимедіа технологій у процесі викладання історії. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. №2 (65). С. 69-73.

2. Державний стандарт базової загальної середньої освіти України (2020 р.) URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
3. Ічанська Н. В. Застосування інформаційних технологій на уроках історії. *Математика. Інформаційні технології. Освіта*. Луцьк: ВНУ, 2023. № 10. С. 60-67.
4. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 9. С. 94-97.
5. Михайлюк В. Сучасні технології у викладанні історії в школі: теоретичні засади студентської педагогічної практики. *International Science Journal of Education Linguistics*. 2022. № 3. Vol. 1. pp. 120-130.
6. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: метод. посіб. Київ: Конві Принт, 2018. 208 с.
7. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021 р.) URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/Typovoyi-osvitnoyi-prohramy-dlya-5-9-klasiv.pdf>

Вікторія МУРАЄВА

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ДЕБАТІВ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІКИ МИРУ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Процеси реформування загальної середньої освіти в Україні зумовлюють необхідність впровадження сучасних технологій навчання дітей та учнівської молоді, які б розвивали здатність до критичного осмислення подій, що відбуваються. Педагогіка миру, як освітня концепція сучасності, є фундаментом для розвитку в учнів поваги до прав людини, міжкультурного діалогу, емпатії та взаєморозуміння. Її ідеї повинні пронизувати зміст процесу навчання на всіх рівнях загальної середньої освіти.

У цьому контексті уроки історії в основній школі мають унікальний потенціал для реалізації ідей та основних принципів педагогіки миру. Системне впровадження саме таких принципів в історичну освіту сприяє формуванню відповідальних громадян, здатних будувати мирне майбутнє на основі критичного осмислення історичного досвіду.

Найбільш ефективним засобом реалізації цих цілей є проведення історичних дебатів на уроках історії як структурованої інтерактивної освітньої технології, що спрямована на розвиток в учнів здатності до аналітичного осмислення історичних фактів, формування умінь аргументованого викладу власної позиції та толерантного ставлення до альтернативних точок зору.

Освітній результат використання даної інтерактивної технології у навчальному процесі основної та старшої школи виявляється у формуванні